

УДК 338.242:620.92:332.1

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.214.79-88>

Гончаренко А.М.

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Honcharenko Artem

National Research Center «Institute of Agrarian Economics»

<https://orcid.org/0009-0002-0717-2844>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У статті досліджено теоретичні засади розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад. Узагальнено вплив концепцій сталого розвитку, зеленої та циркулярної економіки, енергетичного переходу й енергетичного громадянства на формування сучасних підходів до розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики. Обґрунтовано економічну природу енергетичних спільнот як сучасної організаційної форми підприємництва територіальних громад. Запропоновано авторський підхід до трактування категоріальної сутності підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад та розроблено концептуальну модель організаційно-економічного механізму його розвитку. Визначено основні економічні ефекти розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики для забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Наукову цінність дослідження становить розвиток категоріального апарату у сфері відновлюваної енергетики шляхом обґрунтування категоріальної сутності підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад як організаційно-економічної форми господарської діяльності, що поєднує економічні, соціальні, екологічні та енергетичні цілі розвитку території.

Ключові слова: підприємництво; відновлювана енергетика; територіальні громади; енергетичні спільноти; енергетичні кооперативи; сталий розвиток; зелена економіка; циркулярна економіка; енергетичний перехід; енергетичне громадянство.

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FOUNDATIONS OF RENEWABLE ENERGY ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN TERRITORIAL COMMUNITIES

The article investigates the theoretical foundations of entrepreneurship development in the field of renewable energy within territorial communities under the conditions of the energy transition, decentralization of governance, and the implementation of sustainable development principles. The relevance of the study is determined by the increasing role of renewable energy not only as a component of energy policy but also as one of the most promising drivers of local economic development, entrepreneurship, and the financial sustainability of territorial communities. The purpose of the study is to substantiate the theoretical foundations of entrepreneurship development in the renewable energy sector of territorial communities, to define its categorical essence, and to develop a conceptual model of the organizational and economic mechanism for its development.

The research is based on the methods of theoretical generalization, analysis and synthesis, systems approach, structural and logical modeling, and the abstract-logical method. These methods made it possible to systematize contemporary scientific approaches to renewable energy entrepreneurship and to substantiate the interrelationships between the key concepts underlying its development.

The study demonstrates that the modern model of renewable energy entrepreneurship is shaped by the concepts of sustainable development, the green economy, the circular economy, the energy transition, and energy citizenship, which together determine new economic approaches to the use of local resource potential. It is substantiated that energy communities and energy cooperatives should be considered not only as mechanisms for renewable energy production but also as modern organizational forms of entrepreneurship within territorial communities. Their activities contribute to attracting investment, creating new jobs, generating added value, developing local energy markets, and strengthening the energy independence and economic resilience of local territories.

The scientific novelty of the research lies in the further development of theoretical approaches to renewable energy

entrepreneurship through substantiating its categorical essence as an independent field of entrepreneurial activity within territorial communities. In addition, the study proposes a conceptual model of the organizational and economic mechanism for the development of renewable energy entrepreneurship, which reveals the relationships between local resource potential, organizational forms of entrepreneurship, support instruments, entrepreneurial activities, and the strategic outcomes of territorial development.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of applying the proposed theoretical provisions in the development of national and regional renewable energy policies, strategic planning for territorial communities, the establishment of energy communities, and the implementation of entrepreneurial projects in the field of renewable energy.

Keywords: renewable energy; renewable energy entrepreneurship; territorial communities; energy communities; energy cooperatives; sustainable development; green economy; circular economy; energy transition; energy citizenship.

JEL classification: L26, Q42, Q01, R11.

Постановка проблеми. Наростаюча тенденція значної активізації механізмів енергетичної трансформації, що наразі притаманна сучасним реаліям функціонування економіки характеризується процесами зменшення використання викопних видів палива, відповідного навантаження на довкілля та організаційно-технологічний розвиток практики використання альтернативних відновлюваних джерел енергії.

Як показують реалії останніх років, повномасштабне вторгнення з боку РФ, що супроводжується масштабними руйнуваннями усталеної енергетичної інфраструктури, загостило та активізувало для України необхідність прискореної розбудови та розвитку відновлюваної енергетики. Реалізація зазначеної стратегічної задачі фокусується перш за все у забезпеченні диверсифікації джерел енергопостачання, формування техніко-технологічних механізмів локальної генерації енергії, і головне – досягнення достатнього рівня енергетичної незалежності територіальних громад.

Необхідно акцентувати увагу на відповідному посиленні ролі територіальних громад у пошуку ефективних механізмів своєї енергетичної незалежності. В умовах сучасних геополітичних та соціально-економічних викликів територіальні громади мають активізувати механізми трансформації усталеної моделі споживання енергетичних ресурсів до сучасної концепції виробництва та реалізації, та набути всі ознаки повноцінних учасників енергетичного ринку. Зазначимо, що реалії розвитку різноманітних видів відновлюваної енергетики є міцним фундаментом для формування абсолютно нових видів підприємницької діяльності, розвиток яких здатен забезпечити активізацію інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць, підвищення фінансової стійкості громад та забезпечення їх енергетичної незалежності.

Водночас розвиток підприємництва у сфері відновлюваної енергетики стримується низкою організаційних, економічних та інституційних проблем, серед яких недостатній рівень інвестиційної активності, обмеженість фінансових ресурсів територіальних громад, недосконалість механізмів підтримки локальних енергетичних проєктів, а також недостатня поширеність сучасних моделей організації господарської діяльності у сфері виробництва та споживання «зеленої» енергії.

Особливого значення у контексті розвитку місцевого підприємництва набувають енергетичні спільноти

та інші колективні форми господарювання, що набули значного поширення у країнах Європейського Союзу та розглядаються як ефективний інструмент залучення населення, бізнесу та органів місцевого самоврядування до процесів виробництва, розподілу та споживання енергії з відновлюваних джерел. Водночас питання формування організаційно-економічних засад розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальшого наукового обґрунтування та системної структуризації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значна активізація досліджень проблематики розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад, науковий дискурс щодо механізмів формування енергетичних спільнот з боку, як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, свідчить про значне зростання актуальності даної дослідницької проблематики. Разом із тим питання розвитку підприємництва у цій сфері як самостійної економічної категорії залишаються недостатньо дослідженими.

Фундаментальні засади функціонування енергетичних спільнот, їх концептуальні особливості, сучасний стан розвитку та основні виклики висвітлено у роботах С. Ахмед, А. Алі, А. Д'Ангола [1], А. Карамізару, А. Уїлєйн [2], К. Делсеа та ін. [3]. У зазначених дослідженнях енергетичні спільноти розглядаються як інструмент реалізації політики енергетичного переходу, децентралізації енергетичних систем, розвитку соціальних інновацій та залучення громадян до процесів виробництва і споживання енергії. Особливу увагу автори приділяють організаційним моделям функціонування енергетичних спільнот, нормативно-правовому забезпеченню їх діяльності та перспективам розвитку в країнах Європейського Союзу.

Актуальній проблематиці практики створення організаційних форм та дієвих бізнес моделей функціонування енергетичних спільнот присвячено праці М. Д. Тархан [4], С. Беккер, К. Кунзе, М. Вансеа [5], І. Рейз та ін. [6]. Автори розкривають роль кооперативних форм організації діяльності, розглядають різні форми соціального підприємництва, акцентують увагу на механізмах взаємодії учасників енергетичних ринків.

Дослідженням ролі місцевих громад у практиці розвитку відновлюваної енергетики, вимірюванню її впливу на темпи економічного зростання та розвитку

сільських територій присвячено роботи таких зарубіжних авторів, як А. Курадо, П. де Алмейда [7], З. Ши, Ф. Лян, А. Пеццуоло [8], М. Пугу та ін. [9], Л. Нейдж та ін. [10], В. Дирма та ін. [11]. Автори зазначають, що розвиток локальної генерації енергії забезпечує підвищення енергетичної автономії територій, активізує інвестиційну діяльність, стимулює створення нових робочих місць та формує передумови економічної стійкості місцевих громад.

В Україні проблематика розвитку енергетичних спільнот та відновлюваної енергетики лише набуває системного наукового осмислення. Значний внесок у дослідження розвитку енергетичних кооперативів, енергоне залежності територіальних громад, функціонування локальних енергетичних систем та перспектив розвитку відновлюваної енергетики зробили В. Вострякова [13], Н. Скоробогатова [14], Д. Серьогіна, К. Бездетко [15], О. Дяченко та ін. [16]. Окремої уваги заслуговує практичний посібник «Створення спільнот "зеленої" енергетики в Україні» [12], у якому узагальнено практичні аспекти створення та функціонування енергетичних спільнот в умовах українських територіальних громад. Проте більшість вітчизняних досліджень зосереджена переважно на технічних, правових, організаційних та інституційних питаннях розвитку відновлюваної енергетики.

Проведений аналіз наукових публікацій засвідчив, що, незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених розвитку енергетичних спільнот, бізнес-моделям їх функціонування та ролі відновлюваної енергетики у забезпеченні сталого розвитку, у науковій літературі відсутній цілісний теоретичний підхід до розуміння підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад як самостійної економічної категорії. Недостатньо розкрито його категоріальну сутність, економічний зміст, функції та організаційно-економічні засади розвитку, що зумовлює необхідність проведення подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є обґрунтування організаційно-економічних засад розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад та визначення ролі енергетичних спільнот як інституційної форми реалізації підприємницької ініціативи на місцевому рівні.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, концепції сталого розвитку, зеленої та циркулярної економіки, енергетичного переходу, а також сучасні наукові підходи до розвитку підприємництва та функціонування енергетичних спільнот.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Так, метод теоретичного узагальнення застосовано для систематизації наукових підходів до трактування категорій «підприємництво», «енергетична спільнота» та «відновлювана енергетика», а також формування авторського бачення категоріальної сутності підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад. Методи аналізу та синтезу використано для дослідження взає-

мозв'язку між ресурсним потенціалом, організаційними формами підприємництва та результатами функціонування енергетичних спільнот. Системний підхід дав можливість розробити концептуальну модель організаційно-економічного механізму розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад. Метод структурно-логічного моделювання використано при побудові концептуальних схем та обґрунтуванні взаємозв'язків між складовими запропонованого механізму. Абстрактно-логічний метод застосовано для формулювання висновків і обґрунтування перспектив розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад.

Виклад основних результатів дослідження. Як показує практика світової економіки, протягом останніх десятиліть стрімкий розвиток відновлюваної енергетики поступово трансформується з площини екологічної політики в достатньо динамічний окремий напрям підприємницької діяльності. Відповідна тенденція пояснюється синергетичним впливом сукупності економічних, технологічних та інституційних чинників. З одного боку, стрімке зростання світового попиту на чисту енергію, необхідність диверсифікації джерел енергопостачання та забезпечення енергетичної безпеки об'єктивно обумовлюються відповідне формування нових ринків. З іншої сторони, сучасна динаміка технологічного розвитку (поява нових видів різноманітного обладнання для генерації енергії з відновлюваних джерел, його поступове здешевлення та доступність, посилення механізмів державної підтримки) створили сприятливі умови для реалізації підприємницьких ініціатив у цій сфері. У результаті відновлювана енергетика поступово перетворилася із сектора енергетики на самостійний напрям підприємницької діяльності, у межах якого формується нова система економічних відносин, розвиваються сучасні організаційні форми господарювання, залучаються інвестиції та створюється значна додана вартість як для окремих суб'єктів господарювання, так і для територіальних громад.

Поява підприємництва у сфері відновлюваної енергетики як самостійного напрямку господарської діяльності стала закономірним результатом розвитку сучасної економічної думки. Теоретико-методичну основу цих процесів сформували концепції сталого розвитку, зеленої та циркулярної економіки, енергетичного переходу й енергетичного громадянства, які поступово змінили традиційне уявлення про роль енергетики в економічному розвитку. Якщо раніше відновлювана енергетика розглядалася переважно як інструмент вирішення екологічних та енергетичних проблем, то сьогодні вона дедалі більше виконує економічну функцію. Її розвиток забезпечує формування нових ринків, активізацію інвестиційної діяльності, створення робочих місць, зростання підприємницької активності та зміцнення фінансової спроможності територіальних громад.

Подальший розвиток ідей сталого розвитку знайшов практичне втілення у концепції зеленої економіки, яка суттєво змінила традиційні підходи до господарювання. Якщо класична модель економічного розвитку

тривалий час ґрунтувалася на інтенсивному використанні природних ресурсів, високому рівні споживання енергії та домінуванні викопних видів палива, то зелена економіка орієнтується на ресурсоефективність, скорочення вуглецевих викидів, екологізацію виробництва та широке впровадження інноваційних технологій. За таких умов відновлювана енергетика перестає розглядатися виключно як альтернативний спосіб виробництва енергії і набуває значення одного з ключових чинників структурної модернізації економіки. Її розвиток стимулює появу нових видів підприємницької діяльності, активізує інвестиційні процеси, сприяє технологічному оновленню виробництва та формуванню локальних ринків енергетичних послуг. Особливого значення ці процеси набувають для територіальних громад, оскільки розвиток відновлюваної енергетики створює додаткові джерела економічного зростання, підвищує рівень зайнятості населення, зміцнює фінансову спроможність місцевих бюджетів і формує нові можливості для розвитку місцевого підприємництва.

Важливе місце у формуванні сучасної моделі підприємництва у сфері відновлюваної енергетики займає концепція циркулярної економіки, яка ґрунтується на принципах максимально ефективного використання ресурсів, мінімізації відходів та їх повторного залучення до господарського обороту. На відміну від традиційної лінійної моделі господарювання, що базується на послідовності «видобуток – виробництво – споживання – утилізація», циркулярна економіка орієнтує економічну діяльність на створення замкнених виробничих циклів, у межах яких відходи одного виробництва стають ресурсом для іншого. Саме такий підхід відкриває нові можливості для розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики, оскільки дозволяє перетворювати місцевий ресурсний потенціал на джерело економічної цінності.

Водночас змінюється і роль територіальних громад, які вже не є лише споживачами енергетичних ресурсів, а дедалі активніше виступають їх виробниками, інвесторами та учасниками місцевих енергетичних ринків.

На наш погляд, концепція енергетичного громадянства стала логічним продовженням розвитку відновлюваної енергетики. Її головна особливість полягає у зміні ролі населення та територіальних громад у функціонуванні енергетичного сектору. Якщо раніше вони були переважно споживачами енергії, то сьогодні дедалі частіше стають учасниками її виробництва, фінансування та використання. Саме такий підхід набув широкого поширення у країнах Європейського Союзу, де розвиток енергетичних спільнот дозволив громадам самостійно реалізовувати енергетичні проекти, залучати інвестиції та отримувати економічні вигоди від використання відновлюваних джерел енергії.

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що розвиток підприємництва у сфері відновлюваної енергетики є закономірним результатом еволюції сучасної економічної думки та трансформації підходів до забезпечення енергетичного, економічного й тери-

торіального розвитку. Концепції сталого розвитку, зеленої та циркулярної економіки, енергетичного переходу й енергетичного громадянства не лише визначили нові орієнтири розвитку енергетики, а й сформували теоретико-методичну основу становлення відновлюваної енергетики як самостійного напрямку підприємницької діяльності. За цих умов виробництво енергії з відновлюваних джерел перестає бути виключно елементом енергетичної системи та дедалі більше виконує функцію економічного розвитку територій, забезпечуючи створення нових підприємств, залучення інвестицій, формування робочих місць і доданої вартості, а також зміцнення фінансової спроможності територіальних громад. Саме тому сучасне підприємництво у сфері відновлюваної енергетики доцільно розглядати як комплексне соціально-економічне явище, розвиток якого відбувається на перетині зазначених концепцій та реалізується через нові організаційні форми господарювання, насамперед енергетичні спільноти й енергетичні кооперативи. Для узагальнення взаємозв'язку між розглянутими концепціями та їх впливом на формування підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад запропоновано концептуальну схему, наведену на рис. 1.

Практичне втілення концепції сталого розвитку знайшло відображення у формуванні моделі зеленої економіки, яка орієнтована на впровадження екологічно безпечних технологій, розвиток інновацій та ефективне використання природних ресурсів.

Подальший розвиток цих підходів пов'язаний із концепцією циркулярної економіки, що передбачає повторне використання ресурсів, мінімізацію відходів та створення доданої вартості на основі місцевого ресурсного потенціалу. Для територіальних громад особливого значення набуває використання аграрної біомаси та інших місцевих ресурсів як сировини для виробництва енергії.

Попри активне поширення енергетичних спільнот у країнах Європейського Союзу, у більшості наукових досліджень вони розглядаються переважно як інструмент реалізації політики енергетичного переходу, підвищення енергетичної безпеки, розвитку громадської участі або забезпечення декарбонізації економіки. Безперечно, такий підхід відображає їх важливу роль у трансформації сучасних енергетичних систем, проте лише частково розкриває їх економічну сутність.

На нашу думку, діяльність енергетичних спільнот має значно ширший зміст, оскільки передбачає мобілізацію фінансових, природних та людських ресурсів, здійснення інвестиційної діяльності, виробництво, розподіл і реалізацію енергії, створення нових робочих місць, формування доходів та забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку територій. Сукупність зазначених характеристик свідчить про те, що енергетичні спільноти фактично реалізують основні економічні функції підприємництва, а відтак їх доцільно розглядати як сучасну організаційну форму розвитку підприємництва територіальних громад у сфері відновлюваної енергетики.

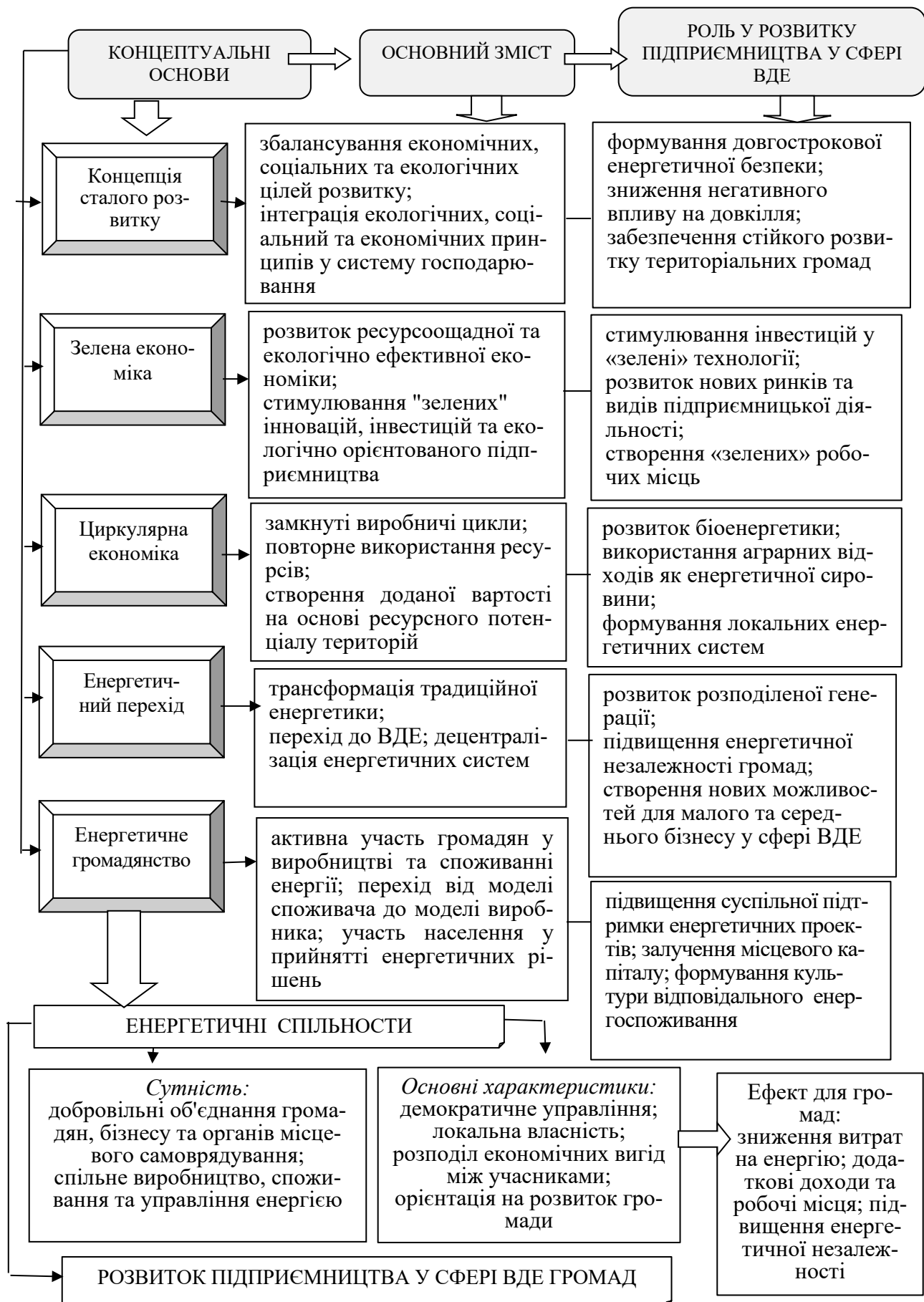

Рис. 1. Концептуальні засади розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад
Джерело: сформовано автором на підставі [1-9].

Для обґрунтування підприємницької природи енергетичних спільнот доцільно проаналізувати їх діяльність крізь призму класичних функцій підприємництва. У сучасній економічній теорії підприємництво характеризується не лише отриманням прибутку, а й мобілізацією ресурсів, здійсненням інвестиційної діяльності, виробництвом товарів і послуг, впровадженням інновацій, створенням робочих місць, управлінням ризиками та формуванням соціально-економічних ефектів.

Саме комплексне поєднання зазначених функцій відрізняє підприємницьку діяльність від інших організаційних форм господарювання.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що енергетичні спільноти фактично реалізують усі ключові функції підприємництва, адаптуючи їх до умов розвитку територіальних громад та функціонування локальних енергетичних систем (табл. 1).

Таблиця 1

Реалізація класичних функцій підприємництва в діяльності енергетичних спільнот

Класичні ознаки підприємництва	Реалізація в діяльності енергетичних спільнот	Економічний результат для територіальної громади
Залучення та об'єднання ресурсів	Консолідація фінансових, природних, земельних, технічних та людських ресурсів громади	Підвищення ефективності використання місцевого ресурсного потенціалу
Інвестиційна діяльність	Залучення власних, муніципальних, грантових і приватних інвестицій у проєкти ВДЕ	Формування інвестиційної привабливості громади
Виробництво продукції (послуг)	Генерація електричної та теплової енергії з відновлюваних джерел	Створення локального ринку енергетичних послуг
Отримання економічного результату	Реалізація виробленої енергії, економія витрат на енергозабезпечення, формування додаткових доходів	Зростання фінансової спроможності громади та її учасників
Створення робочих місць	Будівництво, експлуатація та технічне обслуговування об'єктів ВДЕ	Розвиток місцевого ринку праці та підприємницької активності
Інноваційний характер діяльності	Використання сучасних технологій генерації, накопичення та управління енергією	Підвищення технологічного рівня розвитку громади
Управління ризиками та відповідальністю	Колективне управління проєктами, розподіл фінансових та організаційних ризиків між учасниками	Підвищення стійкості реалізації енергетичних проєктів
Соціальна спрямованість підприємництва	Забезпечення доступності енергоресурсів, участь населення у прийнятті рішень, розвиток локальної економіки	Зміцнення енергетичної автономії та сталого розвитку територіальної громади

Джерело: систематизовано автором на підставі [12-14].

Наведена систематизація свідчить, що економічний зміст діяльності енергетичних спільнот значно ширший, ніж виробництво енергії з відновлюваних джерел. Вони забезпечують консолідацію місцевих ресурсів, залучення інвестицій, реалізацію господарської діяльності, створення нових робочих місць, впровадження інноваційних технологій та формування доданої вартості на рівні територіальної громади. Таким чином, енергетичні спільноти виступають активними суб'єктами місцевого економічного розвитку, діяльність яких відповідає фундаментальним принципам підприємництва.

Зазначимо, що на відміну від традиційних суб'єктів підприємницької діяльності, головною особливістю енергетичних спільнот стає поєднання економічної ефективності із досягненням суспільно значущих результатів. Саме ця комплексність економічних, соціальних, екологічних та енергетичних цілей, на нашу думку, дозволяє розглядати енергетичні спільноти як сучасну організаційно-економічну форму розвитку підприємництва територіальних громад у сфері відновлюваної енергетики.

Вважаємо за доцільне сформулювати наступне визначення категоріальної сутності підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад як організаційно-економічної форми господарської діяльності, що ґрунтується на консолідації місце-

вого ресурсного потенціалу, залученні інвестицій, використанні інноваційних технологій та партнерській взаємодії суб'єктів господарювання, органів місцевого самоврядування і населення з метою створення економічної доданої вартості шляхом виробництва, розподілу, споживання й управління енергією з відновлюваних джерел, забезпечуючи енергетичну автономію, економічну стійкість та сталий розвиток територіальної громади.

Запропонований підхід дозволяє розглядати енергетичні спільноти не лише як інструмент реалізації політики енергетичного переходу, а як сучасну організаційно-економічну форму розвитку підприємництва територіальних громад, здатну забезпечувати комплексний соціально-економічний розвиток територій.

Проведене дослідження теоретичних засад розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад, а також аналіз економічної природи енергетичних спільнот дають підстави стверджувати, що розвиток цього виду підприємницької діяльності є результатом комплексної взаємодії ресурсних, організаційних, інституційних та економічних чинників. При цьому ефективність функціонування підприємництва у сфері ВДЕ визначається не лише наявністю відповідного природно-ресурсного потенціалу чи фінансових ресурсів, а насамперед здатністю територіальної громади забезпечити їх ефективне поєд-

нання через відповідні організаційні форми, механізми підтримки та сучасні інструменти управління. З огляду на це запропоновано концептуальну модель організаційно-економічного механізму розвитку підприємства у сфері відновлюваної енергетики територіальних

громад (рис. 2), яка відображає логіку формування підприємницької діяльності – від ресурсного забезпечення та організаційних передумов до отримання комплексних економічних, соціальних, енергетичних та екологічних ефектів розвитку територій.

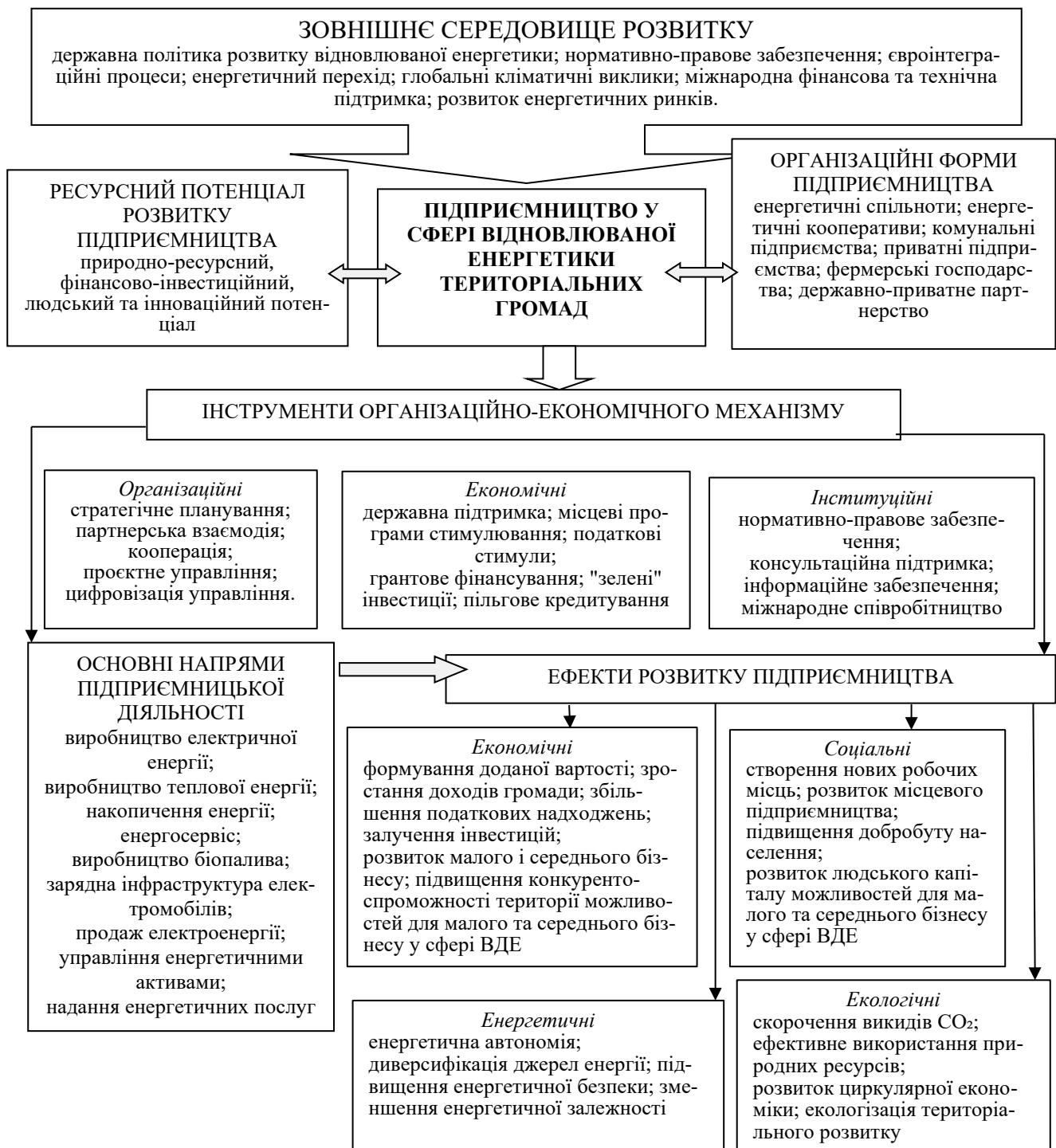

Рис. 2. Концептуальна модель організаційно-економічного механізму розвитку підприємства у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад.

Джерело: сформовано автором.

На відміну від існуючих підходів, які переважно концентруються на технологічних або енергетичних аспектах розвитку ВДЕ, запропонована модель розглядає відновлювану енергетику як окремий напрям під-

приємницької діяльності, що формує нові економічні можливості розвитку територій.

Визначальним елементом моделі виступає зовнішнє середовище розвитку, яке формує інституційні

умови функціонування підприємництва через державну політику, нормативно-правове забезпечення, процеси європейської інтеграції, енергетичного переходу, міжнародної фінансової підтримки та трансформацію енергетичних ринків. Саме ці фактори визначають загальні умови реалізації підприємницьких ініціатив у сфері ВДЕ та впливають на інвестиційну активність територіальних громад.

Особливого значення в сучасних умовах набуває підсистема управління ризиками, оскільки функціонування енергетичних спільнот в Україні здійснюється в умовах високої невизначеності, пов'язаної з воєнними діями, пошкодженням енергетичної інфраструктури, нестабільністю енергопостачання та інвестиційними ризиками. Саме тому запропонований організаційно-економічний механізм передбачає використання комплексу превентивних та компенсаційних інструментів, спрямованих на забезпечення стійкості функціонування енергетичних спільнот.

Практична цінність запропонованого організаційно-економічного механізму підтверджується можливістю його застосування при розробленні енергетичних проєктів територіальних громад України. Як приклад можна розглянути територіальну громаду, що має значний земельний ресурс, об'єкти комунальної власності та високий потенціал використання сонячної енергії. За умови створення енергетичної спільноти та встановлення сонячної електростанції на дахах комунальних закладів або на території деградованих земель громада отримує можливість забезпечувати власні потреби в електроенергії, зменшувати витрати місцевого бюджету на енергозабезпечення, формувати додаткові доходи від реалізації надлишкової електроенергії, створювати нові робочі місця та залучати грантові й інвестиційні ресурси. Таким чином, запропонований механізм має не лише теоретичне, а й прикладне значення та може бути використаний як методична основа для розвитку енергетичних спільнот в українських територіальних громадах.

Основою формування підприємництва визначено ресурсний потенціал територіальної громади, який охоплює природно-ресурсні, земельні, фінансово-інвестиційні, людські та інноваційні ресурси. Їх ефективне поєднання створює передумови для реалізації підприємницьких проєктів та забезпечує формування локальної економічної бази розвитку відновлюваної енергетики.

Практична реалізація підприємницької діяльності здійснюється через різноманітні організаційні форми, серед яких провідне місце займають енергетичні спільноти, енергетичні кооперативи, комунальні підприємства, приватний бізнес, фермерські господарства та механізми державно-приватного партнерства. Особливе місце в моделі займають інструменти організаційно-економічного механізму, які забезпечують трансформацію наявного ресурсного потенціалу у конкретні підприємницькі результати. До них віднесено організаційні, економічні та інституційні інструменти, використання яких створює сприятливі умови для розвитку підприємництва, стимулює інвестиційну активність,

підвищує ефективність управління енергетичними проєктами та забезпечує довгострокову стійкість їх функціонування.

Результатом функціонування запропонованого механізму є розвиток різноманітних напрямів підприємницької діяльності у сфері ВДЕ – від виробництва електричної й теплової енергії та енергосервісу до управління енергетичними активами й розвитку електроємності. Це забезпечує формування комплексного економічного ефекту, який проявляється у створенні доданої вартості, збільшенні доходів місцевих бюджетів, залученні інвестицій, розвитку малого і середнього бізнесу, створенні нових робочих місць, зміцненні енергетичної незалежності та покращенні екологічного стану територій.

Логічним завершенням моделі є досягнення стратегічного результату – забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територіальної громади, який поєднує економічну стійкість, енергетичну незалежність, підвищення конкурентоспроможності території, покращення якості життя населення та формування сучасної моделі місцевого розвитку, заснованої на принципах енергетичної автономії, інноваційності та сталого використання ресурсного потенціалу.

Висновки. Проведене дослідження дозволило обґрунтувати організаційно-економічні засади розвитку підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад як одного із перспективних напрямів забезпечення сталого місцевого розвитку в умовах енергетичного переходу та післявоєнного відновлення України.

Встановлено, що сучасне підприємство у сфері відновлюваної енергетики формується під впливом взаємодії концепцій сталого розвитку, зеленої та циркулярної економіки, енергетичного переходу й енергетичного громадянства. Їх інтеграція зумовлює появу нових організаційних форм господарювання, серед яких особливого значення набувають енергетичні спільноти як інструмент ефективного використання місцевого ресурсного потенціалу та розвитку локальних енергетичних ринків.

На відміну від поширених у науковій літературі підходів, у яких енергетичні спільноти переважно розглядаються як механізм реалізації енергетичної політики або забезпечення енергетичного переходу, у статті обґрунтовано їх підприємницьку природу. Доведено, що за своїми функціональними характеристиками енергетичні спільноти реалізують класичні функції підприємництва, забезпечуючи мобілізацію ресурсів, залучення інвестицій, виробництво енергетичних послуг, створення доданої вартості, нових робочих місць та комплексний соціально-економічний розвиток територіальних громад.

Наукову цінність дослідження становить розвиток категоріального апарату у сфері відновлюваної енергетики шляхом обґрунтування категоріальної сутності підприємництва у сфері відновлюваної енергетики територіальних громад як організаційно-економічної форми господарської діяльності, що поєднує економічні, соціальні, екологічні та енергетичні цілі розвитку те-

риторій. Запропонований підхід розширює існуючі теоретичні уявлення про економічний зміст енергетичних спільнот та їх місце у системі сучасних економічних відносин.

Декларація про використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті використовувався інструмент штучного інтелекту ChatGPT (OpenAI, ChatGPT-5.5) виключно як допоміжний засіб для по-

шуку наукових джерел, уточнення англomовного викладу анотації та окремих бібліографічних описів, а також редакційного вдосконалення структури викладу матеріалу. Усі наукові ідеї, авторські висновки, інтерпретація результатів дослідження, сформульовані положення наукової новизни та остаточний зміст статті належать автору.

Список використаних джерел:

1. Ahmed S., Ali, A., D'Angola A. A Review of Renewable Energy Communities: Concepts, Scope, Progress, Challenges, and Recommendations. *Sustainability*. 2024. Vol. 16. No. 5. Article 1749. DOI: <https://doi.org/10.3390/su16051749>
2. Caramizaru A., Uihlein A. Energy communities: an overview of energy and social innovation. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. DOI: <https://doi.org/10.2760/180576>
3. Delcea C., Oprea S.-V., Dima A. M., Domenteanu, A., Bara A., Cotfas L.-A. Energy communities: Insights from scientific publications. *Oeconomia Copernicana*. 2024. Vol. 15. No. 3. Pp. 1101-1155. DOI: <https://doi.org/10.24136/oc.3137>
4. Mumtaz Derya Tarhan. Renewable Energy Cooperatives: A Review of Demonstrated Impacts and Limitations. *Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity, European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises*. 2015. Vol. 4, No. 1. Pp. 104-120. <https://ideas.repec.org/a/trn/csnjrn/v4i1p104-120.html?utm> (дата звернення: 16.05.26).
5. Sören Becker, Conrad Kunze, Mihaela Vancea Community energy and social entrepreneurship: Addressing purpose, organisation and embeddedness of renewable energy projects. *Journal of Cleaner Production*. 2017. Vol. 147. Pp. 25-36 DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.01.048>
6. Inês F.G. Reis, Ivo Gonçalves, Marta A.R. Lopes, Carlos Henggeler Antunes. Business models for energy communities: A review of key issues and trends. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 2021. Vol. 144. Article 111013. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.rser.2021.111013>.
7. Curado A., de Almeida P. Local Municipality Roles in Renewable Energy Communities: A Portuguese Case Involving Cross-Border Synergies. *Sustainability*. 2025. 17(21). Article 9599. DOI: <https://doi.org/10.3390/su17219599>
8. Zhan Shi, Feihong Liang, Andrea Pezzuolo. Renewable energy communities in rural areas: A comprehensive overview of current development, challenges, and emerging trends. *Journal of Cleaner Production*. 2024. Vol. 484. Article 144336. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2024.144336>.
9. Melyana R Pugu, Loso Judijanto, & Joni Bungai. Use of renewable energy in rural areas: literature review and application in community service. *Journal of community dedication*. 2024. Vol. 4, No. 2. Pp. 441–454. URL: <https://adisampublisher.org/index.php/pkm/article/view/734> (дата звернення: 16.05.26).
10. Neij L., Palm J., Busch H. et al. Energy communities—lessons learnt, challenges, and policy recommendations. *Oxford Open Energy*. 2025. Vol. 4, Art. oiaf002, DOI: <https://doi.org/10.1093/ooenergy/oiaf002>
11. Dirma V., Neverauskienė L. O., Tvaronavičienė M., Danilevičienė I., Tamošiūnienė R. The Impact of Renewable Energy Development on Economic Growth. *Energies*. 2024. Vol. 17, No. 24. Article 6328. DOI: <https://doi.org/10.3390/en17246328>
12. Створення спільнот «зеленої» енергетики в Україні : практичний посібник. За ред. В. І. Вострякової, О. О. Рубаненко. Вінниця : «Нілан-ЛТД», 2023. 108 с. URL: https://sdasynergy.org/sites/default/files/sinergiya-posibnik-elekt_21.05.2024.pdf (дата звернення: 16.05.26).
13. Вострякова В. Енергетичні кооперативи як механізм забезпечення сталого енергетичного розвитку громад. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-66>
14. Скоробогатова Н. Енергонезалежність місцевих громад: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні. *Журнал європейської економіки*, 2025. Т. 24, № 3. С. 427-450. <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1884> (дата звернення: 16.05.26).
15. Сergyoga D., Bezdetko K. Роль відновлюваної енергетики в сталому розвитку територій України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-87>
16. Дяченко О. В., Гапон Д. А., Баженов В. М. Аналіз перспектив розвитку відновлюваної енергетики в Україні. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Енергетика: надійність та енергоефективність. 2025. Вип. 2(11). С. 25-31. DOI: [https://doi.org/10.20998/EREE.2025.2\(11\).339418](https://doi.org/10.20998/EREE.2025.2(11).339418)

References:

1. Ahmed, S., Ali, A., & D'Angola, A. (2024). A Review of Renewable Energy Communities: Concepts, Scope, Progress, Challenges, and Recommendations. *Sustainability*, 16(5), Article 1749. <https://doi.org/10.3390/su16051749>
2. Caramizaru A., & Uihlein A. (2020). Energy communities: an overview of energy and social innovation. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/180576>

3. Delcea, C., Oprea, S.-V., Dima, A. M., Domenteanu, A., Bara, A., & Cotfas, L.-A. (2024). Energy communities: Insights from scientific publications. *Oeconomia Copernicana*, 15(3), 1101-1155. <https://doi.org/10.24136/oc.3137>
4. Mumtaz Derya Tarhan, 2015. Renewable Energy Cooperatives: A Review of Demonstrated Impacts and Limitations. *Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity*, European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises, 4(1), 104-120. <https://ideas.repec.org/a/trn/csnjrn/v4i1p104-120.html?utm>
5. Sören Becker, Conrad Kunze, Mihaela Vancea (2017). Community energy and social entrepreneurship: Addressing purpose, organisation and embeddedness of renewable energy projects. *Journal of Cleaner Production*, (147), 25-36. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.01.048>
6. Inês F.G. Reis, Ivo Gonçalves, Marta A.R. Lopes, Carlos Henggeler Antunes (2021). Business models for energy communities: A review of key issues and trends. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, (144). Article 111013. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2021.111013>.
7. Curado, A., & de Almeida, P. (2025). Local Municipality Roles in Renewable Energy Communities: A Portuguese Case Involving Cross-Border Synergies. *Sustainability*, 17(21), Article 9599. <https://doi.org/10.3390/su17219599>
8. Zhan Shi, Feihong Liang, Andrea Pezzuolo. (2024). Renewable energy communities in rural areas: A comprehensive overview of current development, challenges, and emerging trends. *Journal of Cleaner Production*. (484). Article 144336. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2024.144336>.
9. Melyana R Pugu, Loso Judijanto, & Joni Bungai. (2024). Use of renewable energy in rural areas: literature review and application in community service. *Journal of community dedication*, 4(2), 441–454. <https://adisampublisher.org/index.php/pkm/article/view/734>
10. Neij, L., Palm, J., Busch, H., Bauwens, T., Becker, S., Bergek, A., Buzogány, A., Candelise, C., Coenen, F., Devine-Wright, P., Hoppe, T., Kortetmäki, A., Pantazis, K., Palaiogiannis, F., Margosi, M., Petrovics, D., Plöchl, J., Ruggieri, G., Ruggiero, S., . . . Soutar, I. (2025). Energy communities—lessons learnt, challenges, and policy recommendations. *Oxford Open Energy*, (4), Article oiaf002. <https://doi.org/10.1093/ooenergy/oiaf002>
11. Dirma, V., Neverauskienė, L. O., Tvaronavičienė, M., Danilevičienė, I., & Tamošiūnienė, R. (2024). The Impact of Renewable Energy Development on Economic Growth. *Energies*, 17(24), Article 6328. <https://doi.org/10.3390/en17246328>
12. Vostriakova, V. I., & Rubanenko, O. O. (Eds.). (2023). *Stvorennia spilnot «zelenoi» enerhetyky v Ukraini: praktychnyi posibnyk* [Creating green energy communities in Ukraine: A practical guide]. Nilan-LTD. https://sdasynergy.org/sites/default/files/sinerhiya-posibnik-elekt_21.05.2024.pdf [in Ukrainian].
13. Vostriakova, V. (2022). Enerhetychni kooperatyvy yak mekhanizm zabezpechennia staloho enerhetychnoho rozvytku hromad [Energy cooperatives as a mechanism for ensuring sustainable energy development of communities]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (42). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-66> [in Ukrainian].
14. Skorobohatova, N. (2025). Enerhonezalezhnist mistsevykh hromad: mizhnarodnyi dosvid ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [Energy independence of local communities: International experience and development prospects in Ukraine]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, 24(3), 427–450. <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1884> [in Ukrainian].
15. Serohina, D., & Bezdietko, K. (2024). Rol vidnovliuvanoi enerhetyky v stalomu rozvytku terytorii Ukrainy [The role of renewable energy in the sustainable development of Ukraine's territories]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (68). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-87> [in Ukrainian].
16. Diachenko, O. V., Hapon, D. A., & Bazhenov, V. M. (2025). Analiz perspektyv rozvytku vidnovliuvanoi enerhetyky v Ukraini [Analysis of the prospects for renewable energy development in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "KhPI". Seriya: Enerhetyka: nadiinist ta enerhoefektyvnist*, 2(11), 25–31. [https://doi.org/10.20998/EREE.2025.2\(11\).339418](https://doi.org/10.20998/EREE.2025.2(11).339418) [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 21.05.2026 р.

Дата прийняття статті до друку: 11.06.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.07.2026 р.

Стаття поширюється на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.